

Textversion Feeding your mind

27. Inför valet 2022: Fem frågor om framtidens mat till riksdagspartierna

Ylva Carlqvist Warnborg: Vilken matfråga är viktigast? Är mat för billig, för dyr, eller kostar den lagom mycket? Ska vi ha klimatskatt på mat? Är dagens kriser skäl att pausa eller satsa mer på omställning till hållbarhet? Och hur hjälper politiken bäst människor att äta hälsosamt och hållbart? Mitt i valspurten har SLU Future Food frågat och fått svar på vår enkät från alla åtta riksdagspartierna. I det här avsnittet av *Feeding your mind* följer vi upp svaren med politikerna, och så hör du också forskarnas svar på frågorna – utan partifärg, men grundat på vetenskapliga resonemang.

Den första fråga vi ställde var *Vilken matfråga anser ditt parti är den viktigaste?* Och vi kommer till politikerna strax, men börjar hos **Helena Hansson, professor i nationalekonomi på SLU**, hej!

Helena Hansson: Hej!

YCW: Sett ur ditt forskarperspektiv, helt kort här först; vilken matfråga ser du som viktigast nu?

HH: Det handlar om att skapa förutsättningar för omställning till ett hållbart livsmedelssystem. Så det är inte en specifik fråga egentligen, utan det är omställningen i sin helhet och att hela systemet behöver ställas om. Det tänker jag behöver ske både med privata initiativ men också med styrmedel som ställer om och hjälper marknaden att pusha sig mot ett mer hållbart livsmedelssystem.

YCW: Och från SLU i Uppsala och till Helgeandsholmen och riksdagshuset i Stockholm. Här finns stor samstämmighet mellan fem partier kring att stärka och öka den svenska livsmedelsproduktionen med olika tillägg: **Socialdemokraterna** vill se ökad livsmedelsproduktion som är mer hållbar.

Moderaternas viktigaste fråga är "att stärka det svenska jordbrukets konkurrenskraft **Sverigedemokraterna** ser ökad livsmedelsproduktionen är den viktigaste matfrågan för såväl självförsörjning som export. **Centerpartiet** vill ha mer svensk matproduktion för folkhälsans, miljöns och motståndskraftens skull. Och **Miljöpartiet** vill särskilt se mer ekologisk produktion.

Vänsterpartiets viktigaste matfråga är "tillgången på klimatsmarta livsmedel utan negativ påverkan på miljön". **Liberalerna** svarar att "människor ska ha tillgång till den mat de vill äta. De flesta väljer mat som har liten miljö- och klimatpåverkan, som kommer från djur som mår bra och som har producerats på ett försvarbart sätt till exempel vad gäller arbetsvillkor". Men, **Jakob Olofsgård**, riksdagsledamot för **Liberalerna** – är det verkligen så - för samtidigt som svensk djurskyddslagstiftning brukar framhållas som väldigt stark, så importerar vi ju fortfarande väldigt mycket kött till exempel?

Jakob Olofsgård: Vi har en hög import av livsmedel, och det kommer vi att fortsätta att ha. Det tycker vi också är viktigt, att frihandeln fungerar. Sedan är det absolut så att det vi importerar håller en lägre nivå i mångt och mycket. Men människors goda vilja som vi liberaler lutar oss på, det är att man ändå vill försöka att handla så hållbart som möjligt.

YCW: Men om man vill köpa svenskt men ändå köper importerat – är det tanken eller handlingen som spelar roll?

JO: Ur liberal synpunkt är det enskilt viktiga att människor själva får välja, och *vill* välja hållbart. Och jag är övertygad om att när människor har den möjligheten, att kunna välja det, då väljer man detta.

Men det är också beroende på tillgången och kostnaden. Matkostnaden idag är ju en mindre kostnad av totala hushållskostnaden, mot hur det var förr i tiden, vilket gör att jag ändå ser en benägenhet hos människor att man ändå väljer att både köpa svenskt och hållbart. Det vi ser idag importerat till Sverige är i mycket hög grad det vi äter till lunch på restauranger också vidare – lite billigare mat. Där vill vi se att man får också möjligheten att välja – att man vill se märkning av luncherna, ursprungsmärkning och så vidare på köttet. Som konsument så behöver jag kunskap. Och kunskap är ju någonting som vi kan jobba mycket med genom den digitalisering som vi har idag; digital ursprungsmärkning, att man kan scanna produkter... Men framförallt kravet att fler och fler restauranger ska kunna visa upp på menyn varifrån det här kommer. Det är sådana åtgärder som vi har ställt oss positiva till att driva igenom i riksdagen. Marknaden styrs ju idag mycket av konsumenten. Konsumentmakten är väldigt viktig, och därför vill vi stärka konsumenten. Då får marknaden så snällt följa efter.

YCW: Sa Liberalernas Jakob Olofsgård, som menar att konsumenterna styr marknaden; inte tvärtom.

Kristdemokraternas viktigaste matfråga är "det stora svinnet inom livsmedelskedjan, där omkring en tredjedel av det som produceras slängs". **Magnus Oscarsson, Kristdemokraterna**; varför är matsvinnet den allra viktigaste frågan för er?

MO: Vi behöver mer mat för mer människor, men det är klart att när vi slänger så mycket mat är det otroligt allvarligt att det är på det sättet. Vi i Sverige har det väldigt bra, men runt om i vår värld är det ju maten som fattas. Vi måste tänka till här – att en tredjedel av all mat slängs, det är förfärligt! Här skulle vi behöva vara mycket mer skärpta, menar jag, och vi är beredda att lagstifta, om så behövs.

YCW: Lagstifta säger du, men hur då?

MO: Det vet jag inte exakt. Men man får utreda det helt enkelt, vad man skulle kunna göra. Med tanke på hur det ser ut i vår värld så måste vi se till att vi faktiskt är mer måna om att mat som produceras inte slängs.

YCW: Sa Magnus Oscarsson från Kristdemokraterna, som funderar på kanske lagstiftning för matbutiker att verkligen plocka fram och försöka få sålt mat som annars blir svinn. Och så tillbaka till Helena Hansson, professor i nationalekonomi på SLU. Det var politikernas svar på frågan *Vilken matfråga är viktigast?* Vilka är dina reflektioner som forskare kring politikernas svar?

HH: Ja, man problematiserar inte särskilt djupt i vad som är de stora utmaningarna med vår svenska livsmedelsproduktion och med vårt livsmedelssystem. Jag hade jättegärna sett att man hade pratat mer om ett systemperspektiv, och att systemet som sådant behöver förändras mot produktion och konsumtion av livsmedel som är mer hållbara. Man gör vissa förenklingar genom att prata om att "äter vi svenskt så är det per automatik mer hållbart" – men riktigt så enkelt är det inte.

YCW: Varför inte det?

HH: Vi behöver till exempel röra oss mot konsumtion av livsmedel som är mer vegetabiliska, en mer vegetabilisk kosthållning. Det innebär också att produktionen kan behöva följa efter och ställa om mot mer vegetabilier. Det vet vi från forskningen. Så jag tycker att svaren på det hela taget känns lite för ytliga.

YCW: Och känner du att det reflekterar politikens kunskapsnivå?

HH: Svårt att säga, men det skulle ju kunna vara så, faktiskt.

YCW: Vad är i så fall forskningens bästa bidrag och sätt att sprida den kunskap som finns inom akademien då, så att den blir till nytta och blir politik?

HH: Jag tror att vi forskare måste bli mycket mer aktiva i debatterna, och bidra på ett mer populärt sätt med vår kunskap, och beskriva den på ett sätt som blir mer tillgängligt. Vara mer närvarande i debatten, och lära oss att uttrycka komplicerade saker på ett enkelt sätt.

YCW: Tänker du att det mest är politikerna som borde närma sig och söka kunskap hos forskarna – eller borde det vara forskarna som knackade på hos politikerna?

HH: Det är nog både och. Men jag skulle gärna se att politikerna vänder sig mer till oss och söker kunskap om de här stora, komplexa sambanden i till exempel livsmedelssystemet.

YCW: Nästa fråga från SLU Future Food till riksdagspartierna inför valet: *Är mat för billig, för dyr, eller ligger den på lagom prisnivå?* Först ut att svara, grundat i vetenskap, är **Richard Ferguson, docent i företagsekonomi** med inriktning på entreprenörskap på SLU, hej!

Richard Ferguson: Hej!

YCW: Ja, vad säger du som forskare, kostar maten för lite, för mycket eller lagom?

RF: Ja, som en typisk forskare ska jag inte ge något enkelt svar, utan jag säger att det beror helt på: för vem? Konsumenter, producenter, lantbrukare... de har alla väldigt olika positioner i vårt livsmedelssystem, och de har olika syn på om de tycker att priset är för högt, för lågt eller lagom. Ett annat svar på frågan är att jag inte tycker att vi ska titta på priset, utan istället tänka på värdet som vi får för det pris vi betalar. Billig mat är ofta kopplad till icke hållbar produktion, och vi måste börja fundera på "vad är hållbar produktion, och hur får vi det värdet i maten som vi äter", och sedan måste vi vara beredda betala för vad det kostar.

YCW: Och politikernas svar då: **Moderaterna** svarar att mat ur ett historiskt perspektiv är billig, men att priserna ökar för att kostnaderna i produktionen ökar. Det vill moderaterna stoppa med bland annat lägre skatter och avgifter. **Socialdemokraterna** svarade, men egentligen inte så mycket på frågan, utan med ett svar som handlade om bostadsbidrag, garantipensioner och stödpaket till jordbruket. Så **Malin Larsson**, talesperson för **Socialdemokraterna**; tycker ni att mat kostar lagom, för lite eller för mycket?

Malin Larsson: Ja, det beror ju kanske på vilken man frågar också av alla våra medborgare, och även bönderna, skulle jag vilja säga. Vi ser idag att bönderna måste få betalt, och svensk mat måste få kosta, också. För det är viktigt att vi ökar vår svenska produktion. Men samtidigt så drabbar ju prisökningarna vi ser nu väldigt många människor, och det är också därför vi har svarat som vi gör. Det gäller ju att se till helheten här. Alla människor ska ha råd att köpa bra mat, såklart. Nu har vi prisökningar, men samtidigt så lägger vi ju mindre del av vår disponibla inkomst än vi har gjort tidigare på mat – så det är klart, det finns kanske utrymme för många av oss också, med de här prisökningarna. Och som jag sa, svensk mat måste också få kosta. Vi har väldigt bra mat, med högt djurskydd, låg antibiotikaanvändning och så vidare. Matsvinnfrågan kan man också koppla ihop med det här, för vi har alldeles för mycket matsvinn idag. Så vi kanske får tänka oss för i andra änden också.

YCW: Men kan man säga så här, att socialdemokraternas väg till att alla ska ha råd att köpa bra mat är sådant som subventioner, höjda pensioner och bidrag, snarare än vad det står på prislappen?

ML: Ja, det är väl både och, skulle jag vilja säga.

YCW: Sa Malin Larsson från Socialdemokraterna. Vidare bland dom skriftliga svaren: **Miljöpartiet** konstaterar att billig mat kan vara dyrköpt för att samhällsekonomiska kostnader, som miljökostnader, inte syns i priset. Så dyrare mat som ekomat är bättre i det avseendet. Men med inflation och ekonomisk kris så blir det svårt för många att handla mat – och det är skäl att sänka matmomsen och att minska matsvinnet, menar Miljöpartiet.

Centerpartiet svarar att det är viktigt med alternativ för alla plånböcker, och att förhoppningsvis tycker konsumenterna att det är värt att betala lite mer för närproducerad mat med inhemska råvaror, låg antibiotikaanvändning och högt djurskydd, menar Centern. Från detta parti, **Daniel Bäckström** - *förhoppningsvis* vill konsumenterna betala mer för närproducerat, säger ni. Men vad vill ni göra politiskt för att nå dit?

Daniel Bäckström: Ja, med tanke på det allvarliga säkerhetsläget vi befinner oss i, och också utmaningar med prisökningar och kostnadspress på svenskt jordbruk, så har ju vi medverkat till att få till både stödpaket för det svenska jordbruket det här året, och vi behöver göra ytterligare... Och det handlar i grunden om att vi ska kunna producera så mycket mat som möjligt här hemma i Sverige, också för att det ska finnas ett stabilt utbud.

YCW: Så stödpaket till jordbruket är en del där. *”Det är viktigt med alternativ för alla plånböcker”*, säger ni också; men hur viktigt är det att det finns billig mat, jämfört med miljö- och klimatavtrycket av maten som produceras?

DB: Det går inte exakt att avgöra i ett läge där det både handlar om att primärproduktionen ska kunna utvecklas och svenskt livsmedelsföretagande, och samtidigt ska hushållen ha möjlighet att köpa livsmedel... och det här är ju en balans som kommer att visa sig var vi är om ett tag, utifrån de kraftiga kostnadsökningar som påverkar både produktion och konsumenter i dagsläget.

Sa Daniel Bäckström från Centerpartiet.

Liberalernas svar på frågan om mat är för billig, för dyr eller kostar lagom mycket är att eftersom svenskarna lägger en relativt liten del av sina inkomster på mat, så får nog mat anses vara för billig. **Vänsterpartiets** svarar också att maten i sig är billig i förhållande till vad den kostar att producera, men samtidigt för dyr för många i förhållande till vad man tjänar. **Kristdemokraterna** svarar att det största problemet med stigande matpriser inte drabbar oss svenskar, utan människor i länder där svält blir resultatet. **Sverigedemokraternas** svarar att ”matpriser måste vara överkomliga för konsumenter och lantbrukare måste få rimligt betalt”. Så **Martin Kinnunen** från **Sverigedemokraterna** vad innebär det?

MK: Jag tror att det egentligen innebär att konsumenter kan tycka att de betalar för mycket, och lantbrukare kan tycka att de får för lite. Och priset sätts ju någonstans av en marknad, med påverkan av andra lantbrukare i andra länder. Det är lite komplext så, vi politiker kan inte styra priset. Men det finns ju två viktiga saker här; det framförallt viktiga är ju att konkurrenskraften hos lantbrukarna måste öka, och då måste de ju på något sätt få högre avkastning på sin verksamhet. Om det sedan är genom högre pris eller lägre kostnadsläge, det har ju inte så stor betydelse. Det viktiga är att konkurrenskraften stärks och att lantbruksföretagen får en bättre ekonomi. Jag tycker att man ska betala för kvalitet, och jag önskar att konsumenter kunde vara beredda att betala mer än vad man är idag.

YCW: Några politiska styrmedel som ni föreslår från Sverigedemokraterna?

MK: Vi ska inte gå in på just livsmedelsmarknaden och försöka sätta priser, det ska vi inte göra. Men styrmedel kan exempelvis vara att mindre företag, som mindre lantbruksföretag, får lägre

skattepålagor. Det kan också vara så att energikostnaderna för företagen minskar, och det gör ju att marginalen blir högre, oavsett vilket pris som sätts ute i butik.

YCW: Sa Sverigedemokraternas Martin Kinnunen från Sverigedemokraterna. Tillbaka till **Richard Ferguson, docent i företagsekonomi på SLU** – vad säger du om politikernas svar?

RF: Politikerna har bra förståelse av sammanhangen. Men något som inte togs upp av politikerna var någon reflektion kring det matsystem vi har nu, där väldigt många lantbrukare producerar mat, och sedan är det en förädling av mat där det finns betydligt färre aktörer, och sedan grossisterna, som är väldigt få. Det ger en stor makt till grossisterna. Vi måste lära oss hur vi kan hantera den obalansen i makt för att få en rättvis produktion, och det är en del av hållbar produktion. Information om hur vinsten fördelas genom kedjan... det är någon vi skulle behöva mer forskning om. Men det är många produktionskedjor där det är en aktör som har mycket makt. Just kring livsmedel är det butikerna med väldigt få säljare, och det ger dem en stark position och de kan diktera priserna.

YCW: Jag tänker att det är lite svårt att veta hur man ska tänka här, för nu å ena sidan så har vi det här med inflationen som skenar iväg och matpriserna som stiger. Å andra sidan, om vi tittar tillbaka till innan EU-inträdet, så har ju matens andel av disponibel inkomst sjunkit väldigt kraftigt... När är det läge att börja säga att "nu är det för dyrt?"

RF: Jag kommer tillbaka till det; för dyrt för vad? De flesta av oss vill gärna behålla de pengar vi har i plånboken. Men vi behöver äta, och vi behöver betala hyra, och om vi ska köra bil så måste vi tänka på bilen. Och vi säger "nu blir det för dyrt", men vi går och köper mat ändå.

YCW: Ja, vi måste ju det.

RF: Ja, vi måste äta. Så "för dyrt" är när vi börjar svälta, och det gör vi inte än. Så konsumenterna borde uppmuntras att tänka mer på "Vad är det jag får när jag köper det här?" Och inte bara omedelbart gå till det billigaste för att ha pengar över att gå på bio eller köpa kläder eller vad det är. Vi kan uppleva mer värde från vår mat om vi stannar upp och tänker "Men vänta här nu... om jag köper det här äpplet, vad får jag?" Det är inte bara ett gott äpple, det är var det kommer ifrån, var det producerats – är det system som man stödjer? Vill man ha KRAV och ekologiskt, då kanske man måste betala lite mer. Men då blir det bättre, mer biologisk mångfald, och då betalar jag mer för det. Jag kommer från USA, och när jag växte upp hade vi en stark *low price food policy*; allt det pratades om var hur billigt det var. Och jag ser det igen här; politikerna har under den 20-30 år jag har varit här slagit hårt på trumman: "Det måste vara billigare, det måste vara billigare!" Konsumenterna hjärntvättas att det bara är priset som gäller, och det är inte så! Och om man kan få konsumenterna att mer börja tänka "Vad får jag för mitt köp?" istället för bara "Hur billigt är det?" – då är vi på rätt väg, tycker jag.

YCW: Tack så mycket, Richard Ferguson, docent i företagsekonomi och entreprenörskap på SLU.

RF: Tack så mycket!

YCW: Nästa fråga från SLU Future Food till riksdagspartierna är "Är dagens kriser, som krig och klimatförändringar ett skäl att pausa eller ett skäl att satsa mer på omställningen till ett hållbart livsmedelssystem? **Helena Hansson igen, professor i nationalekonomi**; vad är ditt svar?"

HH: Mitt svar är absolut att vi behöver använda det tillfälle vi har nu som hävstång för att intensifiera omställningen till ett mer hållbart livsmedelssystem. Frågan är så pass uppe på agendan just nu, den är i alla medvetande, skulle jag säga. Nu har vi verkligen det där gyllene tillfället som jag har pratat

om tidigare, att verkligen våga ställa om och våga tänka till kring vad det är för åtgärder vi behöver göra för att nå dit vi faktiskt behöver nå.

YCW: Och här är många partier samstämmiga kring ett ja – dagens kriser är skäl att satsa mer på omställning till hållbarhet – med lite olika tillägg till detta ja. **Miljöpartiet** anger klimatskäl och säkerhetspolitiska skäl, **socialdemokraterna** svarar att dagens kriser visar på sårbarheten i livsmedelskedjan, **moderaterna** vill intensifiera ökad svensk livsmedelsproduktion för att minska miljöpåverkan, och **Centerpartiet** vill uppdatera Livsmedelsstrategin utifrån det förändrade omvärldsläget, med minskat fossilberoende och bättre nyttjande av våra naturresurser framåt. **Kristdemokraterna** svarar att ökad satsning på omställning är bästa sättet att snabbare nå FN:s hållbarhetsmål och **Vänsterpartiet** menar att dagens kriser visar hur livsmedelsproduktionen varit alldeles för långt ifrån människor i deras vardag. **Liberalerna** svarar att ”det beror helt på vad vi läser in i begreppet hållbarhet”, om vi ska satsa mer eller pausa nu”. Så **Jakob Olofsgård från Liberalerna** – vad läser ni in i ”hållbarhet”?

JO: I dagens världsmarknadsläge så blir ju hållbarhet att människor ska ha mat på bordet. Den sociala hållbarheten. Men samtidigt behöver vi inte utesluta den påverkan som livsmedel har på vår miljö och vårt klimat, för det har en oerhört stor påverkan hur vi producerar detta. Utmaningen att då att kombinera de här två sakerna i olika tider. För vi har en brist i världen idag på spannmål beroende på kriget, och då behöver vi ställa oss frågor: Vad bör EU:s spannmål gå till här? Bör det gå till att föda upp mer kött, eller förse människor som svälter i delar av världen? Vad är hållbart? ställer vi oss frågan, och där blir det väldigt viktigt att först och främst nu, i tider av kris och krig, se det här globala att det hänger ihop. Vi vill inte vara protektionistiska, att vi stänger oss som land, därför att vi är en del av EU och en världsmarknad, och vi kommer alltid att vara beroende av livsmedelsimporten.

YCW: Ni svarar också att ”det bästa verktyget för att hantera störningar i matproduktionen är den globala handeln, där logistikkedjorna är fenomenala på att säkra matförsörjningen”. Men har inte covid-19-pandemin visat på en stor sårbarhet just där?

JO: Jo, men det stämmer, och därför arbetar vi i liberalerna för att säkerställa Sveriges handel. Först och främst med EU, att vi ser att den livsmedelshandeln är viktig. Att det inte sätts upp... vilket det började göras i pandemin, också inom EU, att man slöt sig och blev just protektionistiska. Liberalerna har tryckt på regeringen om den stora vikten av att upprätthålla handeln. Det system som världshandeln har när det är kris eller svält eller katastrof i en del av världen, så kan den andra delen hjälpa till.

YCW: Sa Liberalernas Jakob Olofsgård. **Sverigedemokraterna** svarar att ”att värna och gynna svensk livsmedelsproduktion har alltid varit av stor vikt, och kriser som covid-19-pandemin och kriget i Ukraina har påvisat behovet ytterligare. Livsmedelspriserna måste ner och det kan man nå med kraftigt reducerad reduktionsplikt; alltså inblandningen av biobränsle i fossilbränsle. Men hur rimmar kraftigt reducerad reduktionsplikt med hållbarhet, Sverigedemokraternas **Martin Kinnunen**?

MK: jag tycker att det rimmar ganska bra, för kan vi producera mer mat i Sverige, och använda vår fantastiska åkermark som vi har i Skåne och i Östergötland och på fler ställen i landet, då kan vi framställa mer svensk mat. Mer svensk mat betyder lägre utsläpp i världen. Så jag är faktiskt övertygad om att lägre pris på diesel skulle, i ett globalt perspektiv, definitivt minska utsläppen. Däremot så producerar vi mer mat i Sverige; då får vi räkna med att utsläppen från det svenska lantbruket kan komma att öka. Men det är inget problem om det samtidigt får som effekt på global nivå att utsläppen minskar.

YCW: Så Sverigedemokraternas svar för Sverige blir att det är skäl att pausa omställningen?

MK: Det viktigaste inom lantbruket och livsmedelspolitiken, det är att öka den svenska matproduktionen. Det är överordnat allting annat. Eller, man kanske inte ska överdriva... men det är överordnat exempelvis förnybara drivmedel. Det definitivt viktigaste, som vi ser det, det är att arbeta för mer svensk livsmedelsproduktion, och det kommer att få positiva effekter för klimatet, för klimatet är en global fråga.

YCW: När menar Sverigedemokraterna att Sverige ska satsa mer på hållbarhet, öka den takten, om det inte är nu?

MK: Jag säger inte att vi behöver satsa mer på detta just nu, utan vi satsar väldigt mycket på miljö- och klimatpolitiken som det är. Det viktigaste just nu, fokuset för vårt parti, det är att stärka det svenska lantbrukets konkurrenskraft, så att företagen ska ha råd, när det blir dåliga år... och nu har man en enorm utmaning med de här gödselpriserna som råder. Många har tömt sina lager, och nu ska man bestämma om man ska handla upp mer, och man har en osäkerhet om det finns på marknaden... Jag tycker att vi måste ha förståelse för den extrema situation som råder, och då kan vi inte utlova högre energipriser och sådant i det här läget, absolut inte. Vi politiker kan inte tvinga fram teknik som inte finns idag. Det är så att det svenska lantbruket är oerhört beroende av diesel, och så är det! Det är en verklighet, och jag kan inte ändra den. Men som politiker kan vi definitivt införa olika former av styrmedel och skattepålagor så att vi göra lantbruket olönsamt. Det är ju det som svensk politik har hållit på med det senaste decenniet, och det måste upphöra. Nu måste vi stärka konkurrenskraften.

YCW: Sa Martin Kinnunen från Sverigedemokraterna. Och **Helena Hansson på SLU**, kommentarer till politikernas svar?

HH: Ja, om jag kommenterar politikernas svar i sin helhet, så är jag återigen lite förvånad över de ganska enkla vägar de föreslår. Man pratar mycket om att vi behöver producera mera, och vi behöver producera mer svenskt. Men man förklarar inte; mer av vad? Och när man pratar ökad självförsörjning så pratar man inte om ökad självförsörjning av vad, och under vilka förutsättningar?

YCW: Men till exempel, om man säger att "Nu här vi står inför kanske hotande matbrist, då får vi köra konventionellt för det är mest effektivt... Nu har lantbrukarna investerat i maskiner som kräver diesel – ja, men då får vi köra på det, och i nästa generation satsa på eldrift eller så"... det kan ju låta väldigt rimligt att säga så?

HH: Ja, men samtidigt; är det det som vi ska fortsätta med nu? Ska vi producera så pass mycket grödor som vi gör nu för användning i till exempel fodertillverkningen? Eller kan vi tänka oss att vi som människor börjar konsumera mer av de här grödorna som produceras, istället för att allt går via djuren, och förädlas via djuren i så stor utsträckning som det gör nu?

YCW: Alla är ju inte överens här, men det är så pass stor enighet kring att nu satsa mer på omställning till ett hållbart livsmedelssystem; tänker du att oddsen är goda att det faktiskt sker mycket nu?

HH: Absolut. Det händer mycket nu, och just för att den här frågan är så pass brännande och så aktuell med många som pratar om det, så händer det jättemycket. Men sedan kan vi också fundera på; vad är det som händer? Vad menar man med hållbarhet? Hållbarhet är ju ett väldigt stort och brett begrepp, och i de här svaren från politikerna kan man inte riktigt utläsa vad var och en av dem menar med hållbarhet. Så när man börjar borra i det här är ändå risken att de är ganska spretiga i vad det är som de faktiskt vill uppnå.

YCW: Liberalerna till exempel var ju inne på att det är social hållbarhet, i bemärkelsen "det är prio ett att människor ska ha mat" inte bara i Sverige utan globalt...

HH: Och visst, alltså livsmedelssystemets samhälleliga mål bör ju vara att se till att det finns mat. Samtidigt finns det andra mål som vi vet att vi behöver hålla oss inom, till exempel att systemet ska vara miljömässigt hållbart, att vi inte överskrider vad planeten tål, och att vi har ett ekonomiskt system som gör att alltihop fungerar.

YCW: Men kan du som forskare tänka att ekonomisk, ekologisk, social hållbarhet kan gå i olika takt här, för man måste kanske prioritera att det finns mat till alla framför att det ska vara hållbart producerat?

HH: Ja, det är svårt att svara på. Och jag tänker som forskare att hållbarhetsbegreppet är så pass komplext och involverat att man nog behöver se de här olika delarna som saker som hänger ihop, snarare än att man ser det som separerbara delar där man kan säga att "nu har vi fixat den sociala hållbarheten" eller "nu har vi fixat den ekonomiska hållbarheten". Om företagen utvecklar strategier för att skapa vinst i ett system som inte är miljömässigt hållbart, så när de ställer om sedan till att bli miljömässigt hållbara, så kommer de att behöva utveckla helt andra typer av affärsplaner. Det kommer inte att vara samma sätt att bedriva affärer längre. Alltså, för mig blir det väldigt paradoxalt att säga att först riktar man in sig på den ekonomiska hållbarheten, sedan när den är fixad så tar man den miljömässiga hållbarheten. För företagen måste ju hitta sätt att skapa vinst även i ett system som är även miljömässigt hållbart. Jag tycker att det är fel tänkt att man inte orkar hantera det här eller att det inte går. Det är verkligen att lappa och laga i gamla hjulspår, och det blir inte bra. Det blir en ineffektiv politik.

Så till en kort, rak och spännande fråga: Ska vi ha en klimatskatt på mat? Forskaren som får svara först finns den här gången inte på SLU utan på **Chalmers** i Göteborg. **Jörgen Larsson** är **docent** och forskar kring styrmedel för hållbar konsumtion, hej!

JL: Hej!

YCW: Du har samarbetat en del med SLU kring sådana här frågor, eller hur?

JL: Ja, absolut, med Elin Röös och med Sarah Säll. Vi gjorde tillsammans en översikt över möjliga politiska styrmedel för just att påverka matkonsumtionen för ett par år sedan.

YCW: Så vad svarar du som forskare då; ska vi ha en klimatskatt på mat?

JL: Ja, alltså, det är naturligtvis en politisk fråga, men ur forskningsperspektiv så kan man säga att matkonsumtionen orsakar en stor klimatpåverkan, och den klimatpåverkan har idag ingen styrning. Det kostar inget att släppa ut växthusgaser via det vi äter. Och när man exkluderar stora utsläppsområden som till exempel maten, då blir ju klimatpolitiken mindre effektiv och möjligheterna att nå klimatmålen minskar då, när man liksom exkluderar stora områden som inte betalar någon klimatskatt. Forskningen brukar ju betona att man behöver ett paket av styrmedel för att uppnå en sammantaget tillräckligt stor effekt. Andra former av styrmedel som informationsstyrmedel eller regleringar av marknadsföring, skolmatsrestriktioner till exempel... det är också viktigt. Men klimatskatt är ett av de starka styrmedlen, och för att nå rejäla effekter behöver vi använda starka styrmedel.

YCW: Vad svarar då partierna på frågan "Ska vi ha en klimatskatt på mat?" Det kan ju vara svårt att få ett rakt ja eller ett rakt nej från politiker. Men på den här frågan svarar fem partier just ett rakt nej, om än med lite olika motiveringar. Nej säger **Centerpartiet**, **Liberalerna**, **Sverigedemokraterna**

och **Kristdemokraterna** och **Moderaterna**, som vill beskatta utsläpp av fossila växthusgaser, men så nära utsläppskällan som möjligt, inte vid slutprodukten, alltså maten. Varför inte det, **John Widegren**, moderaterna?

JW: För det första tycker ju inte vi att skatter är så bra överhuvudtaget från Moderaternas sida. Sedan vill vi inte heller ha med pekpinna att göra, utan vi menar att konsumenterna klarar ju den här upplysningen själva. Lägg beskattningen så nära källan som möjligt, och så får konsumenterna se till att de gör hållbara val.

YCW: Och om du ser dig om hur det ser ut i världen och Sverige, tycker du att det funkar?

JW: Jag tycker att det blir bättre och bättre ska jag säga. Det går nog lite sakta, det gör det absolut, men jag tyckte man såg det väldigt tydligt under covidpandemin, när människor började laga mer mat hemma... då valde man mera hållbara livsmedel, alltså livsmedel producerade i Sverige, som vi vet i jämförelse med övriga världen är mer hållbart producerat.

YCW: Så du fortsätter att tro på individernas egna klokhet?

JW: Absolut, frihet under ansvar. Om vi kan landa där i så många politikområden som möjligt, så är det ju den moderata grundinställningen.

Miljöpartiet rundar frågan såtillvida att de inte svarar något "ja" eller "nej", utan svarar "Vi vill behålla klimatskatter på fossil energi och återinföra på konstgödsel. Vi vill sänka momsen på mat." Så **Maria Gardfjell från Miljöpartiet**, kan du här och nu säga ett rakt "ja" eller "nej" på frågan "Ska vi ha en klimatskatt på mat?"

MG: Ja, alltså det kanske inte är speciell skatt på livsmedel, eller en differentiering av momsen eller sådana typer av förslag som vi har. Vi har ju ett förslag på sänkt matmoms, för att också svara upp mot den kris som vi nu står inför. Matpriserna blir ju dyrare och det är ju faktiskt ett jätteproblem för den svenska maten att det blir ett lågprisrace. För att motverka det så föreslår vi faktiskt en generell sänkt matmoms, så att svenska folket kan fortsätta att köpa svensk mat och ekologisk mat, trots att inflationen stiger och priserna stiger.

YCW: Men generellt sänkt matmoms säger du; alltså ni tänker er att man sänker lika mycket på alla livsmedel... annars kunde man ju om man ville sänka mer eller mindre, beroende på om man tyckte att det var bra eller dålig mat?

MG: Jo, men då skulle det krävas kanske en eller två års utredningar för exakta nivåer, hur det skulle styras... och den tiden har vi ju inte nu. Det är ju nu som matpriserna ökar kraftigt, och därför så vill vi motverka den här effekten som blir, att handeln plockar bort svenska livsmedel och ekologiska livsmedel ur sina butikshyllor och ersätter det med importerat.

YCW: Vidare till **Vänsterpartiet** som inte tagit ställning till om en klimatskatt på mat är rätt väg att gå, men som inte är främmande för att diskutera frågan vidare. **Elin Segerlind**; vilka är då de bästa argumenten för och emot klimatskatt på mat?

ES: Ja... och det är precis exakt sant; vi har inte tagit ställning till det här. Den fråga som har diskuterats mycket inom oss är ju skatt specifikt på kött. För man ser å ena sidan att ett högre pris på kött kanske skulle minska intresset, det är ju tanken med en skatt... samtidigt som man kanske skulle kunna arbeta på andra sidan med att göra andra livsmedel som man vill sälja mer av billigare och då också mer attraktiva. För vi vet ju också att pris är en av de viktigaste faktorerna bakom varför människor väljer vissa livsmedel, så att säga. Avsidan som kan vara om man tänker sig en höjd skatt

är att det blir en klassfråga i någon mening också. Det är väl det främsta argumentet varför vi inte har gått fram med ett förslag om en köttskatt.

YCW: Så du säger att ni har diskuterat frågan mycket, men ni har definitivt inte sagt ja eller nej. Men jag förstår det som att *om* ni skulle ställa er bakom det, då är det någon sorts väldigt differentierad skatt som ni tänker, i alla fall?

ES: Ja, så kan man nog säga, absolut.

YCW: **Socialdemokraterna** slutligen svarar att det kommer att krävas olika styrmedel där klimatskatt på mat kan vara en del. Så, **Malin Larsson från Socialdemokraterna**, ni stänger inte dörren helt för klimatskatter på mat...vad talar mest för en sådan skatt, tycker Socialdemokraterna?

ML: Ja, men skatter är ju väldigt komplext. Hela vårt skattesystem är väldigt komplext, och det är svåra frågor och mycket olika delar att ta hänsyn till om man ska göra sådana här förändringar. Det är ju en internationell marknad och då gäller det ju att ta hänsyn till konkurrenskraft och så vidare. Men det är ett viktigt styrmedel som vi har i politiken, och det gäller också att ha med sig vad det är vi har skatter till. Det är ju för att finansiera vårt välfärdssystem också. Och ska man införa nya skatter, eller förändra, så gäller det också att man inte gör det för krångligt och att det faktiskt får den effekt som vi vill att det ska ha.

YCW: Men jag står lite kvar med frågan här... om du kunde sammanfatta kort, vad ni socialdemokrater tycker talar mest för en klimatskatt, om det går att få ett hyfsat rakt och kort svar?

ML: Då skulle jag vilja säga att i så fall är det ju för att vi ska kunna stärka folkhälsan, men också styra mot en minskad miljöpåverkan.

YCW: Sa Malin Larsson från Socialdemokraterna. Ja, **Jörgen Larsson, forskare på Chalmers**; så svarade politikerna – vad är din kommentar till de här svaren?

JL: När jag läser vad de svarar här så finns det ju både högt och lågt... det finns ju direkta felaktigheter, som Kristdemokraterna som säger att skatt redan utgår vid produktionen, så är det ju inte. Metan och lustgas beskattas ju inte, och det är stor del av klimatpåverkan från mat och jordbruk. Sedan så finns det tveksamheter som till exempel en del som befarar att svensk jordbruksproduktion skulle missgynnas i förhållande till importerad mat, och rätt utformat skulle det inte alls behöva bli så, utan tvärtom. Sedan finns det några partier som Moderaterna som påpekar att det vore bättre att liksom beskatta utsläppen vid källan, och det är ju principiellt sant. Men i praktiken är det svårt att mäta hur mycket metanutsläppen är från kossan till exempel, så då blir det kanske i praktiken ingen skatt och styrmedel om man håller hårt fast vid den principen. Då blir det svårare att nå klimatmålen. Sedan finns det en del som öppnar för det här och diskuterar till exempel och man kanske skulle sänka momsens för viss mat och höja momsens för annan mat. För ofta diskuteras ju klimatskatt som något som skulle läggas utöver nuvarande nivåer som skulle höja hushållens matkostnader. Men så behöver det ju inte utformas, utan man kan ju sänka matmomsen på vissa grejer och införa punktskatter eller höjd moms på andra.

YCW: Något mer du tänkte på?

JL: Det finns ju också en del partier som pekar på att vi behöver ha bättre information och märkning och så där. Problemet med styrmedel är ofta att det som är effektivt, det möter ofta motstånd. Men det som inte är effektivt, till exempel märkning, det vill politiker och allmänhet ha. Det ser jag här också att det mönstret finns, att märkning och miljödeklarationer och annat, det kan vara en viktig liten pusselbit i det hela. Men det är långt ifrån tillräckligt för att uppnå de förändringar i

livsmedelskonsumtionen som skulle underlätta för att nå Parismålen. Det är inte upplyftande läsning, det finns inte tillräckligt intresse hos partierna för att använda den här möjligheten för att minska utsläppen. Jag har tidigare jobbat med flygets klimatpåverkan, och för tio år sedan ungefär så hade de samma attityd i branschen, att "det här vill vi inte, låt oss vara" – men nu finns det en annan attityd, och acceptans för de styrmedel som redan finns. Men när det gäller det här området så skulle jag säga att så långt har vi inte kommit ännu. Det går åt rätt håll, och i takt med att insikten om att vi behöver göra förändringar på många områden för att klara klimatmålen, så kommer det här, då.

YCW: Vi har en matfråga kvar som vi har ställt till samtliga riksdagspartier inför valet den 11 september 2022. Och det är "Hur kan politiska beslut bäst underlätta för människor att äta hälsosamt och hållbart?" **SLU-forskaren** som först får frågan är **Fredrik Fernqvist**, som bland annat forskar och undervisar i konsumentbeteende och hållbara livsmedelssystem. Hej, Fredrik!

Fredrik Fernqvist: Hej, hej!

YCW: Ditt svar på det här, kort och koncist först – vad säger du?

FF: Ja, man kan väl säga att det egentligen inte finns något kort och koncist svar! För politiken kan ju bestämma på många olika sätt. Men ska man se till var vi åter någonstans, så är det ganska mycket som vi åter i offentliga verksamheter, och där kan man ju ganska direkt och omedelbart ta beslut om att de måltiderna ska vara med hälsosamma och mer hållbara. Då är det en fråga om upphandling och tillagning och så vidare. Sedan när det gäller den mer privata sfären är det lite mer komplicerat. Det är ju ganska lätt att man faller till lösningar som handlar om skatter eller subventioner eller förbud eller andra sätt, och då är det inte riktigt lika enkelt. Därför att för mycket förbud och för mycket skatter kan ju få väljarna på dåligt humör och välja något annat istället, för i själva verket är människan inte så benägen att förändra sina matvanor.

YCW: **Kristdemokraterna** är tveksamma till om politiken ska in för mycket i människors egna val. Men "Självklart ska välinformerade val som "Socker innehåller endast kalorier och ökar risken för karies" kunna göras, svarar kristdemokraterna. Men **Magnus Oscarsson**; i ett Sverige där över halva vuxna befolkningen är överviktig eller fet - hur tycker du att sådan information fungerar hittills; som att socker inte är bra för oss, till exempel?

MO: Alltså precis... kunskap, det är viktigt! Det är ändå det som jag tror är svar på den här frågan; att man som konsument vet vad det innebär om jag köper det eller det eller det...

YCW: Förlåt om jag avbryter, men tror du inte att i stort sett alla vet att "chips och läsk är inte bra för mig"?

MO: Folk kanske vet, men inte riktigt tar det på allvar. Det är möjligt att det är på det sättet. Då menar att jag man får fortsätta och kanske ha lite mer... det står nog inte på någon chipspåse vad det kan inbringa så att säga, vad det kan bli av det. Eller om man pratar om läsk, att det är mycket sött i. Information på grejerna tycker jag är viktigt.

YCW: Liberalerna är inne på samma spår och svarar "Politiska beslut ska inte påverka vad människor väljer att äta." **Sverigedemokraterna** ser det som viktigt med stor frihet där politiken mest får arbeta med information och uppmuntran och med att motverka livsmedelsfusk.

Socialdemokraterna är också inne på att politikens bästa sätt att underlätta kring hälsosam och hållbar mat är att vi får kunskap via lättillgänglig information som märkning, men påpekar också möjligheten till politiska styrmedel via upphandling i kommuner och regioner. **Centerpartiet** vill fortsätta med sådant som nyckelhålsmärkning, men också införa en producentavgift för socker - en

avgift som beror på den procentuella andelen socker i drycker. Hur tänker Centerpartiet där, **Daniel Bäckström**?

DB: Det här är ju frågor som ska syfta till att stärka folkhälsan i Sverige, och den enskildes möjligheter att göra ett val utifrån vad som ger goda effekter för hälsan. Det här är ju grundläggande frågor också för vårt gemensamma arbete i Sverige.

YCW: Du, jag undrar också: hur mycket tycker ni i Centerpartiet att politiker ska ha synpunkter på vad människor äter?

DB: Det här är ju en gemensam diskussion, och det är klart att det i grunden ska kunna vara en frihet, givetvis, i vad människor äter. Men utifrån de konsekvenser det får för samhället, så har det såklart en viktig politisk poäng också att diskutera inom olika områden vad man behöver göra för att få en bra helhet.

YCW: Miljöpartiet svarar "upprätthåll en stark miljölagstiftning. Miljö och hälsa hänger ihop". **Maria Gardfjell, Miljöpartiet**, kan du utveckla det lite, hur det faktum att miljö och hälsa hänger ihop är svar på frågan hur politiska beslut bäst underlättar för människor att äta hälsosamt och hållbart?

MG: Det är otroligt viktigt att vi minskar giftspridningen i miljön, till exempel kemiska bekämpningsmedel har ju en effekt på miljön. Men det är självklart att det också har en viss effekt på hälsan. Särskilt kanske för de unga tjejer som är veganer, som äter stora mängder grönsaker. De får ju proportionellt i sig mer rester. Även om det är små halter i varje grönsak så kan det ju sammantaget bli en cocktaileffekt. Jag tycker att vi behöver fundera mycket mer på hur miljö och hälsa hänger ihop. Det är ju naturligtvis inte bara kemiska bekämpningsmedel, utan det handlar också om tungmetaller och andra ämnen som vi inte heller vill få i oss genom kosten då. Men självklart så finns ju hälsoaspekter som är helt annorlunda än de som har med miljö att göra. Hur kan vi minska på saltet i maten? Hur kan vi minska den delen av matsvinnet som kallas den metaboliska effekten?

YCW: Vad menar man med det?

MG: Med det menas att eftersom vi småäter lite för mycket och äter för mycket så blir vi ju lite småtjocka, och det här är ju en onödig hälsorisk – men det är faktiskt också en del av matsvinnet, kan man säga.

YCW: **Moderaterna** svarar att en politik som ökar andelen svensk mat gör att den blir både mer hälsosam och mer hållbar. Men, **John Widegren från Moderaterna**; svenskproducerade chips till exempel är väl inte nyttigare än importerade?

JW: Nej, det må hända att de inte är nyttigare, men det är samma sak här igen, tycker jag, att man inte kan komma in med pekpinna och peka på konsumenterna. Utan låt dem välja sina egna val, och så länge man väljer ett livsmedel producerat i Sverige, så är det redan från början bättre ur miljö- och klimatsynpunkt, och även hälsosynpunkt, med tanke på antibiotikaanvändningen som den ser ut runtom i världen. Så om vi kan få konsumenterna att välja ett svenskt livsmedel, så har vi ju både stimulerat den svenska produktionen, men också den svenska beredskapen. Jag ser däremot kanske med lite oro på den ekonomiska kris vi är på väg in i nu, därför att den kan göra att människor kanske inte har råd att välja de bra livsmedlen. Och det ser jag med oro på. Då måste vi ju stärka individens ekonomi. Sänkta skatter så klart, det är ju grunden i det hela. Det är dyrt att vara svensk idag. Ge konsumenten en starkt grundekonomi, så kommer konsumenten att göra hållbara och bra val.

YCW: Sa John Widegren från Moderaterna. **Vänsterpartiet** vill ha mer rättvis fördelning av gemensamma tillgångar - med stöd och subventioner åt mat som är bra för både hälsa och hållbarhet samtidigt som vi slutar ge stöd och subventioner åt mat som vi ser inte bidrar till dom målen. Så **Elin Segerlind, Vänsterpartiet**, vilken mat skulle subventioneras då?

ES: Alltså, det är ju inte som att vi har gjort – och det tror jag ingen har gjort – någon form av lista över saker. Det är väl mer att vi har dels det här med minskad köttkonsumtion, och vi har också tankar om att stödja en ökad vegetabilisk produktion. Det är ju för att vi ser att det är bra mat ur ett hållbarhetsperspektiv, så för oss handlar det om bägge de sakerna. Sedan är det mycket om att påverka EU på ett sådant sätt att vi får en annan typ av livsmedelsproduktion i hela unionen – men också att vi kan arbeta tillsammans om just de här frågorna om vad som importeras. Där har vi ju inte egen rådighet, men det är ju att tänka sig att det är saker som går att påverka i alla fall.

YCW: Hur ser ni i Vänsterpartiet då på själva grundfrågan ”hur mycket ska politiker och politiken in och påverka vad människor äter?”

ES: Det här tycker jag är en jättesvår fråga egentligen! För på ett sätt så är det klart att vi står inför en jättekris och en jätteutmaning. Det är ju så lätt, tänker jag, att fastna i den enkla lösningen att bara förbjuda allt som vi kommer överens om är dåligt. Men så funkar ju inte samhället som vi är i idag. För oss är det viktigt att politiken tar ansvaret, alltså att möjliggöra för människor att göra bra val. Ge människor framförallt ekonomiska förutsättningar att kunna ha råd att köpa bra mat. Om det inte är matpriserna vi ska sänka, då är det ju människors inkomster vi behöver öka, för att skapa en balans mellan de här två sakerna.

YCW: Tillbaka till Fredrik Fernqvist, som forskar och undervisar kring konsumentbeteenden och hållbara livsmedelssystem på SLU i Alnarp – vad säger du om politikernas svar här?

FF: Det är ju intressant att se skillnaden mellan de här partierna. Det är väldigt olika idéer faktiskt.

YCW: Vad tänker du på speciellt?

FF: Ja, jag förvånas ganska mycket över Miljöpartiets svar att upprätthålla en stark miljölagstiftning och att det är det som då skulle vara lösningen. Det är klart att man måste göra det, men samtidigt så kan ju konsumenten välja mellan olika mat ändå. Så det är inte säkert att det är en garanti för att allt blir bättre.

YCW: Det bygger på att man i så fall köper mat från Sverige, då.

FF: Precis, ja. Och sedan är det det här med information. Det är väldigt typiska svar, det här med information; ”om bara konsumenten är välinformerad, så kommer den att göra bra val”. Men vi vet egentligen att det inte är på det sättet, för vi är vanemänniskor och äter det vi vill äta. Vi är bekväma och vi vill ha god mat och vi vill gärna ha billig mat. Då väljer konsumenterna utifrån de parametrarna. Sedan finns så klart vissa grupper som är medvetna, men stora grupper är ju inte medvetna, och de allra flesta konsumenter kanske ändå handlar utifrån priset.

YCW: En fråga är ju faktiskt också det här hur mycket politikerna ska in och bestämma vad människor äter. Vad säger du som forskare om det?

FF: Ja, det är väldigt svårt att säga vad konsumenterna bör äta, för de kommer inte att följa de riktlinjerna. Det finns så många intressanta exempel, jag tycker alkoholkonsumtionen är ett sådant. Staten har velat minska alkoholkonsumtionen, och då har man gjort det genom att tidvis försöka förbjuda det, Sverige har ett monopol, man har höga skatter, man kan inte köpa när som helst och var som helst och så vidare – men likväl så dricker människor för mycket alkohol. Och det är ungefär

samma sak med mat. Även om vi skulle sätta höga skatter på socker, så skulle människor ändå äta godis.

YCW: Men du har inte svaret hur man ska göra istället?

FF: Nej, men jag tror att ökad kunskap och ökad utbildning hänger ofta ihop med bättre matkonsumtion. Just därför tror jag att man redan i skolan behöver införa mat ännu mer i läroplanen, till exempel. Inte bara hemkunskap, utan att man faktiskt lär sig mer om det här, och om hållbarhetsfrågor i allmänhet. Sedan har naturligtvis offentlig sektor en väldigt stor roll också, för att i Sverige har vi väldigt många offentliga måltider, både i skolan och på andra ställen. Kan man genom upphandlingen styra mot till exempel mer hållbar mat, så kommer man att kunna få igång en produktion i Sverige. Som till exempel ekologisk mat har man ju satsat på i vissa kommuner och regioner. Och genom att man satsar på det så blir det också en omställning i jordbruket, för att det finns en kund, en stor kund, som vill köpa ekologiskt.

YCW: Det var politiker- och forskarsvaren på SLU Future Foods fem frågor om mat. Men avslutningsvis har vi ytterligare en fråga till forskarna. Om du själv väljer den fråga du helst vill ha svar på från politikerna om framtidens mat; vad skulle du fråga då? Först Fredrik Fernqvist igen:

FF: Det nämns ju det här med svenska livsmedel och lokalproducerat och liknande, och med all den osäkerhet som vi har märkt av på senare tid, med kriser och konflikter eller covid eller klimatförändringar – det handlar ju egentligen om vår livsmedelssäkerhet. Hur långt vågar man gå för att säga ”jamen, vi behöver verkligen ha den här livsmedelsproduktionen i landet”? Det är en ganska känslig fråga med tanke på EU och vad får man göra och vad får man inte göra. Men jag tror ändå att, med tanke på att kriser kommer plötsligt och utan att vi märker av det, så behövs det ju någon typ av beredskap. Hur långt vill man gå, eller är man beredd att gå, för att garantera att man har en stabil livsmedelsförsörjning?

YCW: Så SLU-forskaren Fredrik Fernqvist i Alnarp. Och vidare till Chalmers i Göteborg och Jörgen Larsson – vilken fråga skulle han vilja ställa?

JL: En fråga som är jag är väldigt nyfiken på; det finns ett motstånd mot att ha politiska beslut för att påverka vår matkonsumtion. Men jag undrar, är det inte mer liksom legitimt att ha politiska, demokratiskt fattade beslut kring detta, jämfört med så som det är idag, där det är företagens produktutveckling och marknadsföringsstrategier som formar hur vi äter? Vi börjar äta nya sorters mejeriprodukter och annat som är en effekt av marknadsföringen. Det är ju en mindre demokratisk utveckling jämfört med om vi har gemensamma demokratiskt fattade beslut som påverkar det. Det finns en självklar acceptans att marknadsföring påverkar vad vi äter, men så fort det blir politiker inblandade så blir det tveksamt, upplever många. Det undrar jag, varför?

YCW: Och från Chalmers i Göteborg till SLU i Uppsala och forskaren Helena Hansson.

HH: Jag tänker att det skulle vara intressant att höra just vad politikerna tänker om vad man har för målbild kring vilken typ av kost en genomsnittssvensk ska äta om säg två år, tre år, fem år, tio år och så vidare – och hur när vi dit? Vi vet ju att vi behöver äta mer frukt och grönt till exempel, för att förbättra vår hälsa men också för att minska inverkan på klimatet. Hur når vi dit?

YCW: Och sist Richard Ferguson, också forskare på SLU i Uppsala.

RF: Det som jag tycker är en väldigt viktig fråga till politikerna, är att reflektera över politikens roll i priset vi betalar för mat. Politikerna är en delaktör i vårt livsmedelssystem, och de påverkar absolut produktionskostnader, beskattning och så vidare. Det är något som jag gissar att politikerna är

medvetna om, men de vill kanske inte alltid erkänna sin roll i regleringen av vår industri och hur det påverkar priserna i slutändan. Jag har inte en tydlig fråga att ställa rakt ut, men det handlar om vad politikerna anser är deras roll i vad vi betalar för priser i butiken. Jag skulle gärna diskutera några av de andra frågorna också, men det kan vi ta en annan gång. Jag tyckte att det var intressanta frågor.

YCW: Tänkte du spontant på någon av dem?

RF: Ja, något som jag tycker att vi alla brottas med nu är det här "ska vi ta en paus i hållbar utveckling", för att det börjar svida lite i plånboken? Folk säger nu "det är så dyrt, jag har inte råd" – ja, *that's the idea!* Då ska vi uppnå en förändring i vårt beteende. Om vi är ovilliga att förändra vårt beteende, då blir det inte hållbar utveckling. Vi får inte släppa, vi måste sträva efter hållbar utveckling, och det kräver att vi gör saker och ting annorlunda. Inte att vi fortsätter *life as usual*.

YCW: Vill du läsa alla riksdagspartiernas hela svar på SLU Future Foods fem frågor, så finns de på SLU Future Foods hemsida - som också är ett av ställena där du hittar alla Feeding your minds poddavsnitt. Jag heter Ylva Carlqvist Warnborg. På återhörande!